

Speciální pravomoci podle nařízení Rady ES č. 44/2001/ES

autoři : Mgr. Jiří Valdhans
Bc. Barbora Pavlová

Na úvod

Následující článek je dalším ze série statí věnovaných nařízení Rady ES č. 44/2001/ES o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních (dále jen Nařízení). V předcházejícím z této série článků se čtenář seznámil se základním rozčleněním jednotlivých pravidel na určení pravomocí podle Bruselského nařízení a zároveň podrobněji o pravomoci obecné a obou pravomocích alternativních.

Tímto článkem navazujeme s pojednáním o jednotlivých pravidlech v rámci speciální pravomoci, a to pravomocemi v oblasti pojišťovacích smluv, spotřebitelských smluv a individuálních pracovních smlouvách.

Speciální pravomoci

Speciální pravidla pro určování pravomoci byla vypracována pro tři okruhy smluvních vztahů, u kterých panuje zájem ochránit slabšího smluvního partnera. Slabší pozice jedné ze stran je u těchto smluvních vztahů reflektována i v hmotném právu a toto „protažení“ ochrany i do procesní oblasti se jeví jako logické zakončení komplexního zajištění fakticky slabšího subjektu. Tímto slabším subjektem je myšlen pojištěnec, spotřebitel a zaměstnanec – speciální pravidla jsou tedy stanovena pro smlouvy pojišťovací, spotřebitelské a pracovní. Nastíněné subjekty jsou pravidelně právními řády považovány za subjekty méně informované, které nejsou schopny se bez problémů orientovat ve spleťtých ustanoveních smluv, potažmo dlouhých a nepřehledných obchodních podmínkách. Pozice silnějšího smluvního partnera je navíc často tak výrazná, že o obsahu těchto smluv nemůže slabší strana vyjednávat, a jedná se tak o smlouvy adhezní. Rozbor ochrany poskytovanou hmotným právem není náplní tohoto článku, v procesní oblasti je protekce slabší strany možné dosáhnout buď omezením možnosti uzavřít prorogační dohodu, či určením fóra ve prospěch slabší strany¹.

Procesní pravidla pro tři výše uvedené typy smluv mají, jak ostatně vyplývá z jejich názvu, povahu *lex specialis* k obecnému pravidlu v čl. 2 a alternativním pravidlům v čl. 5 a 6. Obecná a alternativní pravidla jsou jimi nahrazena a speciální pravidla musí být žalobcem vždy respektována. Pro uplatnění všech pravidel vztahujících se ke třem výše uvedeným typům kontraktů je společné, že se uplatní pouze tehdy, jestliže žalovaný má domicil na území některého členského státu². V opačném případě se uplatní vnitrostátní pravidla o mezinárodní pravomoci soudů.

Pojišťovací smlouvy

Soubor pravidel pro pojišťovací smlouvy je upraven v čl. 8 – 14³. Nařízení samotné nekonkretizuje, co považuje za věci pojišťovací. Náplň tohoto pojmu nebude však vyplývat

¹ Rozehnalová, N., Týč, V., Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Masarykova univerzita, Brno, 2003, str. 219

² Viz. čl. 4 nařízení Brusel I.

³ V Úmluvě Brusel I se jednalo o články 7 – 12bis. Vzhledem k tomu, že ESD se zatím vždy vyjadřoval pouze k Úmluvě, bude v následujícím textu v částech, které se budou zabývat rozhodnutími ESD, odkazováno na číslo článku jak v nařízení, tak v Úmluvě.

z některého národního právního řádu, ale měla by se odvíjet od autonomního výkladu⁴, jak judikoval ESD například v rozhodnutí **C-29/76 LTU vs. Eurocontrol**⁵. Vycházet můžeme z celkového zaměření Nařízení – na věci občanské a obchodní. Musí se tedy jednat o soukromoprávní typ pojištění. Vyloučena je oblast sociálního zabezpečení. Ze samotných čl. 8 – 14 můžeme vyvodit dosah na pojištění nemovitostí, odpovědnosti, zdraví, života či nehod. Nařízení nerozlišuje mezi situacemi, kdy je pojišťovací smlouva uzavřena čistě dobrovolně, či se jedná o smluvní přímus (např. zákonné pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem motorového vozidla).

Základní pravidlo uvedené v čl. 9 odst. 1 písm. a) se příliš neliší od základního pravidla v čl. 2 – pojistitel může být žalován u soudu členského státu, v němž má bydliště⁶. Písmeno b) již obsahuje pravidlo ve prospěch slabší strany, neboť stanoví, že žaloba podaná pojistníkem, pojištěným či osobou oprávněnou může být podána u soudu místa⁷ žalobce. Spolupojistitel může být žalován ve státě, v němž je žalován hlavní pojistitel. Není nezbytně nutné, aby na území členského státu bylo bydliště pojistitele – za ekvivalentní variantu Nařízení považuje i zastoupení, provozovnu či pobočku.

Pro situace, kdy je pojištěna nemovitost či odpovědnost, umožňuje čl. 10 podat na pojistitele žalobu krom výše uvedeného také v místě, kde nastala škodná událost. Není rozhodující, zda byly zároveň škodnou událostí dotčeny také movitosti zahrnuté do stejné pojistky jako nemovitost a poškozené stejnou událostí. V případech, kdy je pojištěný žalován poškozeným, může být pojistitel žalován u stejného soudu jako tento pojištěný. To ovšem za předpokladu, že je to možné v souladu s právním řádem fora.

Jestliže hodlá žalobu podat pojistitel, může tak v souladu s čl. 12 učinit pouze ve státě, v němž je domicilován žalovaný subjekt (pojistník, pojištěný či oprávněná osoba).

Strany sporu mohou uzavřít také prorogační dohodu ve prospěch soudů jiného státu, než v přecházejících případech. Tato možnost je však značně omezena oproti možnostem uvedeným v čl. 23 Nařízení. Mezi tato omezení patří zejména :

1. strany tak mohou podle čl. 13 učinit až po okamžiku vzniku sporu;
2. dohoda může být stanovena pouze ve prospěch pojistníka, pojištěného či oprávněné osoby v pozici žalobce;
3. jestliže má pojistitel i druhá strana domicil v tomtéž státě, mohou být prorogovány pouze soudy tohoto státu;

Judikaturu ESD v této oblasti rozhodně nelze označit za bohatou, zmínit je možné alespoň následující rozhodnutí **C-412/98 Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company (UGIC)**. Kanadská pojišťovací společnost UGIC pověřila svého brokera – francouzskou společnost Euromepa, aby zprostředkovala zajišťovací smlouvu. Euromepa nabídla podíl 7,5% na zajišťovacím kontraktu společnosti Group Josi, sídlící v Bruselu s tím, že hlavním zajistitelem bude Union Ruck s 24% a druhým Agrippina Ruck s 20%. Group Josi nabídku přijal, ovšem následně hlavní zajistitel od smlouvy odstoupil a Agrippina Ruck snížila svůj podíl na 10%. V roce 1991 brokerská společnost doručila Group Josi první vyúčtování, podle něhož měla Group Josi na základě svého podílu na zajišťovací smlouvě zaplatit závazek ve výši 54679,34 CAD. Group Josi odmítla částku

⁴ Rozehnalová, N., Týč, V., Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Masarykova univerzita, Brno, 2003, str. 219

⁵ V souladu s tímto rozhodnutím by neměl být výklad pojmů komunitárního práva prováděn podle národního právního řádu některého z členských států, ale primárně podle účelu a systematiky interpretovaného právního aktu a sekundárně v souladu se základními právními pravidly vyplývajícími z národních právních řádů členských států.

⁶ Pojistitelem bude právnická osoba, proto hovořit o bydlišti se autorům tohoto článku nezdá nejvhodnější, ale v textu autoři používají terminologii oficiálního překladu nařízení.

⁷ Rozuměj ve státě, v němž má domicil žalobce.

uhradit s tím, že ke kontraktu přistoupila na základě poskytnutí nepravdivých údajů. UGIC v roce 1994 podala u Obchodního soudu ve francouzském Nanterre žalobu proti Group Josi. Ta namítla jednak nepřislušnost Nanterreského soudu s tím, že jediným místně příslušným je Obchodní soud v Bruselu, neboť tam má Group Josi své sídlo, a dále rozporovala použití ustanovení francouzského civilního kodexu na tento případ. Nanterreský soud však v rozsudku konstatoval, že UGIC je společnost založená podle kanadského práva bez místa podnikání uvnitř Společenství, a tudíž výhrada nepřislušnosti založená na ustanoveních Konvence zde nemůže být uplatněna. Group Josi se odvolala k apelačnímu soudu ve Versailles, který se obrátil na ESD se dvěma žádostmi o výklad:

1. Týká se Bruselská úmluva z 27. září 1968 o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních jen “intra-komunitárních” sporů nebo je ji možné aplikovat i na spory “do Společenství integrované”. Přesněji – může se odpůrce sídlící ve smluvním státu odkázat na speciální jurisdikční normy Konvence ve sporu se žalobcem, jež má sídlo v Kanadě?
2. Je možné speciální jurisdikční normy ve věcech pojištění, jak je stanoví Čl. 7 a násl. Bruselské konvence, použít ve věcech souvisejících se zajištěním?

ESD dospěl v odpovědi na otázku č. 1 k závěru, že Bruselská úmluva je v zásadě aplikovatelná i v takovýchto případech. Výjimkou by byla pouze výslovná opatření Úmluvy stanovící aplikovatelnost pouze za podmínky, že žalobce sídlí či je občanem smluvního státu.

Pokud jde o odpověď na druhou otázku, ESD konstatoval, že speciální procesní pravidla podle Čl. 7 až 12a se nevztahují na spory mezi zajištěným a zajišťovatelem. Ustanovení Úmluvy mají posílit pozici pojištěného, který zpravidla podepisuje předpřipravené pojistné smlouvy, o jejichž podmínkách není možné vyjednávat, proti pojistiteli, který je vždy v ekonomicky silnější pozici. Vztah mezi zajištěným a pojistitelem však nedává důvod k takovému zvýhodnění, neboť obě smluvní strany jsou v tomto případě profesionálové a u žádného z nich není předem možné předpokládat slabší ekonomickou pozici.

Spotřebitelské smlouvy

Vztahy mezi podnikatelem na straně jedné a spotřebitelem na straně druhé jsou další skupinou vztahů zasluhujících si podle autorů Nařízení (Úmluvy) zvýšenou pozornost, která je jim věnována v čl. 15 – 17⁸. Zvláštní zřetel si však nevysloužili spotřebitelské smlouvy jako celek, ale pouze jejich určitá výše. Aby bylo možné aplikovat speciální pravidla v Oddílu 4 Hlavy II Nařízení (dále jen Oddíl 4), musí se jednat o spotřebitelskou smlouvu:

- o koupi movitých věcí na splátky
- týkající se splátek na půjčku nebo o jiný typ úvěrového obchodu na financování koupě movitých věcí
- další smlouvy, v nichž jedna ze stran vystupuje v rámci své profesionální podnikatelské činnosti. Tímto ustanovením se Nařízení odchyluje od Úmluvy, která byla více než na povahu činnosti subjektů zaměřena na prekonsenzuální fázi vztahu⁹. Zamýšlený dosah Nařízení by měl být širší, měl by také zahrnovat

⁸ Dříve čl. 13 – 15 Úmluvy. Text Úmluvy obsahoval drobné odchylky od současné dikce Nařízení.

⁹ Viz. čl. 13 bod 3 Úmluvy – smlouvy o dodávce zboží nebo služeb, jejímž uzavření předcházela výslovná nabídka adresovaná spotřebiteli nebo reklama.

elektronické obchody. Zároveň dopadá pouze na tzv. pasivního spotřebitele¹⁰

11

Vyloučeny z dosahu tohoto oddílu jsou smlouvy přepravní krom případů, kdy přeprava zahrnuje zároveň i ubytování.

Podobně jako u pojišťovacích smluv není nutné, aby měl podnikatel bydliště na území členského státu, postačuje zřízení pobočky, provozovny či zastoupení.

Základní procesní pravidla pro výše nastíněný typ smluv jsou obsažena v čl. 16 Nařízení¹²:

1. Spotřebitel může druhou stranu kontraktu žalovat buď ve členském státě, kde má tento druhý účastník bydliště nebo u soudů členského státu, v němž má bydliště on sám.
2. Obráceně žalován může být spotřebitel pouze ve členském státě, kde má domicil on sám.

Nedotčena těmito pravidly zůstává možnost podat vzájemnou žalobu u soudu, u něhož je projednávána původní žaloba.

Pro oblast spotřebitelských smluv již není judikatura ESD tolik skoupá, jak tomu bylo u smluv pojišťovacích. Je zřejmé, že jednou ze základních interpretačních obtíží, se kterou se musel ESD vyrovnat, byla definice spotřebitele, respektive vymezení smluv možných zahrnout pod aplikaci pravidel v Oddílu 4. Mezi rozhodnutí stavících dělicí linii mezi podnikatelský a spotřebitelský status je rozhodnutí **C-464/01 Johann Gruber v. Bay Wa AG**. Pan Gruber byl zemědělcem, který vlastnil hospodářství v Horním Rakousku blízko hranice s Německem. V hlavní nemovitosti tohoto hospodářství obýval se svojí rodinou zhruba 10 místností (pro soukromé účely). Zbytek byl využit pro umístění strojů, obilné silo a pro skladování části (asi 15%) krmiva pro chov prasat. Pro soukromé účely byla využíváno zhruba 60% nemovitosti. Bay Wa se sídlem v Německu provozovala tamtéž několik oddělených podniků, mimo jiné obchod se stavebním materiálem a prodejnu se zahradnickými potřebami. Posledně jmenovaná prodejna distribuovala v Rakousku reklamní materiály. Pan Gruber se dozvěděl o společnosti Bay Wa z těchto reklamních letáků. Telefonicky se informoval u zaměstnance společnosti Bay Wa na různé druhy střešních tašek a cen, uvedl svoje jméno a adresu, ovšem bez zmínky, že se jedná o zemědělce. Při osobním kontaktu pan Gruber již společnost Bay Wa o provozování zemědělské činnosti informoval, ale nekonkretizoval, zda nemovitost, pro níž měly sloužit kupované střešní tašky, slouží k podnikatelským nebo soukromým účelům.

Tašky vykazovaly určité barevné odlišnosti a střecha musela být opravena. Pan Gruber se poté jal na základě záruky vymáhat u rakouských soudů vrácení kupní ceny tašek ve výši zhruba 260tis. ATS a nákladů na odstranění vadného stavu ve výši zhruba 150tis ATS. Bay Wa podala námitku nepravomoci rakouských soudů, která však byla zamítnuta. Bay Wa se následně odvolala k Oberlandesgericht v Linzi. Ten již nesdílel názor soudu nižšího stupně, domníval se, že podstatné jsou objektivní skutečnosti transakce – v tomto případě svědčily spíše pro podnikatelské posouzení. Informace poskytnuté panem Gruberem, že vlastní zemědělský podnik, že chce vyměnit tašky na svém hospodářství a jejich koupě ve výši 24 tis., mohly opodstatněně vést prodávajícího k názoru, že se jedná o podnikatelskou smlouvu. Pan Gruber podal opravný prostředek k Oberster Gerichtshof s odůvodněním, že nepodnikatelský účel transakce převažoval. Podle jeho názoru byl jeho smluvní partner

¹⁰ Spotřebitel nejedná nakupovat zboží či služby do jiného státu, než kde je domicilován.

¹¹ Rozehnalová, N., Týč, V., Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Masarykova univerzita, Brno, 2003, str. 225

¹² Opět je vyloučen dopad pravidla obecného i pravidel alternativních, výslovně upozorňujeme na čl. 5 odst. 1 Nařízení.

povinen se o tomto informovat a případný omyl jde tedy k tíži smluvního partnera. Oberster Gerichtshof jednání přerušil a vznesl k ESD následující otázky :

1. Je nutné pro zjištění spotřebitelského statusu subjektu považovat za určující znak převahy podnikatelského či soukromého účelu transakce? V závislosti na kterých kriteriích je možné převahu účelu posoudit?
2. Je pro účely transakce nutné brát v úvahu skutečnosti objektivně zřejmé z hlediska smluvního partnera spotřebitele?
3. Může být smlouva v pochybnostech pokládána za smlouvu spotřebitelskou?

ESD konstatoval, že samotný pojem spotřebitele musí být vykládán autonomně (viz např. rozhodnutí LTU v. Eurocontrol). Dále uvedl, že základní pravidlo o pravomoci je uvedeno v čl. 2 Úmluvy (Nařízení). Odchytky od této zásady jsou možné jen v taxativně vymezených případech. Tato odchylná pravidla musí být vykládána restriktivně v tom smyslu, že nemohou vést k výkladu jdoucímu nad rámec případů výslovně upravených Úmluvou (Nařízením). Účelem pravidel v Oddílu 4 je zajistit spotřebiteli, jako slabší a méně zkušené straně kontraktu, odpovídající ochranu a zároveň jej neodrazovat od žaloby tím, že by ji musel podat u soudu státu, v němž má bydliště podnikatel. Oddíl 4 se vztahuje pouze na konečného spotřebitele nevykonávajícího podnikatelskou či obchodní činnost. Dopad tohoto oddílu nesmí být rozšiřován na osoby, u nichž tato zvláštní ochrana není odůvodněná (viz další rozhodnutí např. Benincasa, Bertrand). Podle Soudního dvoru může být jeden a tentýž subjekt považován v rámci některých transakcí za spotřebitele a v rámci jiných za podnikatele. U spotřebitelských transakcí se však musí jednat o činnost stojící zcela mimo podnikatelský účel. Jediným cílem těchto transakcí musí být uspokojení soukromých potřeb.

Jestliže je smlouva uzavřena za účelem spojeným s podnikatelskou činností, musí být účastníci této transakce považováni za zcela rovné bez nutnosti nějaké zvláštní ochrany. Na tomto tvrzení nemění nic ani fakt, že dotčená smlouva sleduje zároveň i soukromý účel, není-li účel podnikatelský zanedbatelný. Pro využití pravidel v Oddílu 4 není nutné, aby spotřebitelský účel transakce převažoval, pouze podnikatelský účel nesmí být zanedbatelný. Je věcí účastníka, který se dovolává spotřebitelského statusu, aby doložil, že podnikatelský účel smlouvy zanedbatelný byl. Vnitrostátní soud by měl přihlídnout nejen k obsahu a účelu uzavřené smlouvy, ale také k objektivním okolnostem provázející její uzavření. Soud by se měl opřít zejména o důkazy objektivně vyplývající ze spisu. Pokud bude z těchto důkazů možné dovodit zanedbatelnost či nezanedbatelnost podnikatelského účelu, nemusí soudy již dále zkoumat, zda tento účel byl druhé straně kontraktu znám či nikoliv.

Jestliže však nebude možné z objektivních důkazů ve spisu doložit, zda se transakce s dvojím účelem zanedbatelně týkala podnikatelské činnosti, bude nutné takovou smlouvu považovat za smlouvu **spotřebitelskou**. Soud však bude muset ověřit, zda druhá strana oprávněně nemohla předpokládat, že se jedná o podnikatelský účel (kdyby spotřebitel např. použil papír s podnikatelskou hlavičkou, nechal dodat zboží do místa podnikání či zmínil možnost odpočtu DPH). Tyto případy je nutné posoudit tak, že se jednotlivec sám vzdal možnosti využít ochrany poskytované Oddílem 4 Nařízení.

Dalším z rozhodnutí reagujících na tento problém, konkrétně na uzavření budoucího obchodu, je rozhodnutí **C-269/95 Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl**. V tomto případě mezi sebou italský občan pan Benincasa a společnost Dentalkit se sídlem ve Florencii uzavřeli franchisingovou smlouvu. Tato smlouva byla sjednána za účelem otevření nového obchodu společnosti v Mnichově. Dentalkit zmocnila Benincasu k prodeji jejich zboží a poskytla mu exkluzivní práva na užívání jejich obchodní známky v rámci určené oblasti. Společnost se dále zavázala dodávat Benincasovi zboží nesoucí její obchodní známku, poskytnout mu náležité školení, reklamu i promotion a nakonec také slíbila neotvírat žádné jiné obchody v dané geografické oblasti.

Benincasa se zavázal vybavit provozovnu na vlastní náklady, prodávat pouze výrobky společnosti Dentalkit a nezveřejňovat žádné informace či dokumenty týkající se společnosti. Dále se zavázal zaplatit jednorázovou částku za technickou a obchodní asistenci poskytnutou při otevření obchodu a k tomu platit každý rok 3% z celkového obrátu.

Strany do smlouvy vložily doložku, podle které byla pravomoc řešit veškeré jejich spory týkající se výkladu, provádění či jiných aspektů smlouvy svěřena soudům ve Florencii.

Pan Benincasa zaplatil za asistenci a uskutečnil několik koupí, za které však nezaplatil nikdy. Poté přestal obchodovat úplně. Obrátil se na německý soud a podal žalobu na neplatnost franchisingové smlouvy podle německého práva. Tvrdil, že vzhledem k neplatnosti celé smlouvy, je neplatná také doložka určující pravomoc italských soudů. Dále prohlásil neplatnost jednotlivých dílčích kupních smluv vyplývajících ze smlouvy hlavní. Benincasa tvrdil, že vzhledem k článku 5 odst. 1 Úmluvy (Nařízení obsahuje shodné pravidlo) má být pravomoc svěřena německým soudům, a to vzhledem k místu uskutečnění závazku. Dále prohlásil, že by měl být označen jako spotřebitel podle článků 13 a 14 odst. 1 Úmluvy, protože ve skutečnosti nikdy nezačal s druhou stranou obchodovat.

Německý soud se obrátil na ESD s otázkami, zda může být Benincasa označen za spotřebitele a zda je smluvní doložka platná. ESD v této věci konstatoval, že specifická ochrana podle uvedených článků není zaručena pro případy smluv, které jsou uzavřeny za obchodním účelem, a to ani když tato obchodní aktivita není uskutečněna ihned a je plánována do budoucna. Status spotřebitele má pouze konečný spotřebitel, který není zapojen do obchodních aktivit. Stanovil proto, že panu Benincasovi tento ochranný status být poskytnut nemůže. Další otázku zodpověděl tak, že soudy smluvního státu, který byly v rámcové smlouvě označeny jako pravomocné k rozhodování případných sporů mají exkluzivní pravomoc vzhledem k tomu, že doložka byla sjednána platně. Platí to i v případě, že by celá smlouva byla označena za neplatnou.

Interpretací splátkového prodeje se zabýval ESD v případě **150/77 Bertrand v. Paul Ott KG**. Jednalo se zde o koupi zboží na splátky, kdy německá společnost uzavřela smlouvu o koupi zboží se společností francouzskou. V této smlouvě se dohodli, že stanovená cena bude zaplacená ve dvou splátkách. Francouzi se dostali s placením do prodlení a německý soud vynesl rozsudek stanovující povinnost zaplatit. Tento rozsudek byl uznán vykonatelným francouzskými obecnými soudy. Společnost Bertrand se odvolala k francouzskému kasačnímu soudu, který vyslovil názor, že podle Bruselského nařízení soudní jednání může být uskutečněno pouze v zemi, v níž má kupující domicil, což jsou v tomto případě soudy francouzské.

Za účelem spravedlivého rozhodnutí případu se kasační soud otázal ESD, zda se v uvedeném případě jednalo o prodej na splátky, tak jak jej popisuje článek 13 odst. 3 Bruselského Nařízení a zda kupující požíval ochrany podle článku 14 odst. 2. ESD se nejprve zaměřil na vymezení pojmu prodej na splátky, a to z důvodu značných rozdílů v právních úpravách jednotlivých států. Definice podaná ESD zní: „Prodejem na splátky se rozumí transakce, při které je kupní cena zaplacená v několika platbách nebo která je připojena k finanční smlouvě.“ Dále ESD stanovil, že kupujícím musí být vzhledem k jejich slabší ekonomické pozici oproti prodávajícím poskytnuta ochrana. Tu jim dává článek 14 odst. 2, který však vymezuje kupující jako soukromé konečné spotřebitele, kteří nejsou zapojeni do podnikatelské sféry. ESD musel na základě těchto skutečností konstatovat, že společnost Bertrand se v žádném případě nemůže dovolávat ochrany podle článku 14 odst. 2, protože se nejedná o konečného spotřebitele, ale o podnikatelský subjekt.

Také v řízení pod číslem **C-99/96 Hans-Hermann Mietz v. Intership Jachting Sneek BV** se ESD mimo jiné zabýval definicí „prodeje na splátky“ dle §1 odst 1 čl.13 Úmluvy. Odpůrce v tomto případě – p. Mietz z Německa namítal nepřislusnost nizozemského

soudu, neboť uzavřel s holandskou loďařskou společností „Smlouvu o prodeji“ jejímž předmětem byla výroba sériového typu lodí a provedení devíti zvláštních úprav, přičemž kupující měl cenu uhradit v pěti splátkách. V průběhu zjišťování skutkového stavu vyšlo najevo, že všechny splátky měly být splaceny ještě před přechodem vlastnictví na kupujícího. ESD tudíž konstatoval, že takováto smlouva nemůže být považována za „prodej na splátky“ (v anglické verzi „prodej za splátkových úvěrových podmínkách“). V odůvodnění ESD uvádí, že čl.13, §1 odst. 1 má chránit kupujícího jen tam, kde prodávající poskytl úvěr a převedl na kupujícího vlastnictví ještě před uhrazením celé kupní ceny. Kupující může být totiž za takových okolností uveden v omyl co se týče výše konečné ceny a současně nese riziko ztráty, zničení či poškození věci.

Zda je možné Oddíl 4 využít v situacích, kdy spotřebitel zmocní k jednání za sebe další, teď již podnikatelský subjekt, rozhodoval EDS i v případě **C-89/91 Shearson Lehman Hutton Inc. v. TVB**. Americká makléřská společnost nabízela služby prostřednictvím své kanceláře registrované v Německu, tyto služby inzerovala v německém tisku. Kancelář měla vůči klientům Hutton Inc. zejména konzultační funkci. Společnost TVB, která byla zprostředkovatelem finančních transakcí fyzické osoby, s Huttonem Inc. uzavřela smlouvu. V letech 1986 a 1987 daná fyzická osoba zaplatila značné finanční částky, ale v těchto transakcích přišla o téměř všechny investice. TVB proto Hutton Inc. zažalovala za bezdůvodné obohacení a požadovala náhradu škody pro porušení smluvních a předmluvních závazků. Tuto žalobu opřela o argumentaci, že společnost dostatečně žalobce neinformovala o rizicích, které v sobě skrývají budoucí transakce.

Společnost TVB se obrátila na obecné německé soudy, které však odmítli svou příslušnost vzhledem k domicilu odpůrce. Odvolací soud se rozhodl přerušit řízení, dokud ESD nevydá předběžné rozhodnutí na otázku, zda článek 13 odst. 3/3 zahrnuje i zprostředkovatelské smlouvy. Dále se německý soud tázal, zda pro naplnění uvedeného článku stačí to, že strana žalovaná inzerovala ve státě spotřebitele nebo zda musí existovat spojení mezi inzercí a uzavřením kontraktu. Třetí otázka zněla, jestli článek 13 pokrývá také nároky vyplývající z porušení předmluvních závazků a bezdůvodného obohacení.

ESD se ve své argumentaci opřel zejména o postavení podnikatele podle Nařízení (Úmluvy) a vzal v úvahu, že v hlavním líčení nevystupovala jako navrhovatel soukromá osoba, ale podnikatelský subjekt. V tomto bodě Soud odkázal na výše zmíněný případ **Bertrand** a řekl, že postavení podnikatele není chráněno článkem 13 Úmluvy a týká se pouze konečných spotřebitelů. Tímto rozhodnutím vyřešil i otázku jurisdikce německých soudů, která v tomto případě vzhledem k postavení navrhovatele coby podnikatelského subjektu dána nebyla.

Soudní dvůr odpovídal i na dotazy týkající se interpretace vztahu čl. 13 Úmluvy (15 Nařízení) a čl. 5 odst. 1 Úmluvy (Nařízení). Učinil tak např. v rozhodnutí **C-96/00 Gabriel**. Rakouský občan Gabriel obdržel do své schránky několik dopisů od německé společnosti Schlank&Schick. Ty ho přesvědčovaly, že vyhrál částku blížící se 50tis ATS a že je oprávněn obdržet tuto částku pod jedinou podmínkou, a to, že si objedná zboží z přiloženého katalogu. Dopis obsahoval mimo jiné formulace : „máte právo na 100% Vaší výhry, pokud si zároveň objednáte zboží ... ; stále máte nárok na svou výhru, musíte ale jednat rychle; skutečně chcete přijít o svoje peníze?“ Zároveň zásilka obsahovala dopis s faksimilií vkladní knížky na uvedenou částku. Malým písmem na rubu byly vytištěny informace, že vyplacení uvedené výherní částky nepředstavuje pro společnost žádný závazek. Gabriel zboží objednal, bylo mu doručeno, ale bez výhry. V průběhu sporu vyvstala otázka, zda očekávání p. Gabriela představuje smluvní nárok podle čl. 13 Úmluvy či čl. 5(1), nebo nárok z deliktu či kvazideliktu podle čl. 5(3). ESD připomněl, že koncepce deliktního jednání podle čl. 5(3) se

vztahuje na otázky, které se týkají odpovědnosti žalovaného a nelze je podřadit pod jednání smluvní povahy podle čl. 5(1). Zároveň uvedl, že pravidla podle čl. 13 Úmluvy (15 Nařízení) jsou pravidly speciálními k oběma výše uvedeným. Rozhodujícím faktem tedy bude, zda se jedná o nárok smluvní či mimosmluvní povahy. ESD si vypomohl Giulianovou a Lagardovou zprávou k Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazky (Řím I), která má pokrýt i situace, kdy obchodník učiní kroky k poskytnutí zboží či služeb, zejména tzv. „podomní prodej“. Kroky „nezbytné k uzavření smlouvy“ bez pochyby zahrnují i výše nastíněné jednání německé společnosti. ESD proto její jednání označil za jednání smluvní, spadající pod dosah aplikace čl. 13 Úmluvy. Také proto, že pan Gabriel vystupoval jako konečný soukromý odběratel, neboť zboží nabízené společností Schlank&Schick objednal pro osobní použití bez návaznosti na jeho profesní činnost. Z těchto důvodů je spor, v němž se spotřebitel domáhá na zásilkové společnosti vyplacení výhry, kterou zřejmě získal, žalovatelný u stejného soudu, který by měl pravomoc zabývat se samotnou smlouvou uzavřenou tímto spotřebitelem.

Na první pohled podobná věc byla posouzena v rozhodnutí **C-27/02 Engler v. Janus Verand GmbH**, kdy v Rakousku domicilovaná paní Engler dostala poštou zásilku od německé společnosti Janus Verand. Dopis obsahoval „poukázku k vyplacení“, která v adresátce vyvolala představu, že vyhrála částku téměř půl milionu ATS. Součástí zásilky byl i katalog s formulářem „nezávazná zkušební objednávka“. V poukázce byly pojmy jako „potvrzení, osobní – nepřevoditelné“. Paní Engler zaslala společnosti Janus pouze poukázku k vyplacení. Poté, co jí žádná částka vyplacena nebyla, neboť společnost Janus Verand tak odmítla učinit, podala u rakouského soudu žalobu, přičemž svůj nárok odůvodnila vznikem delikttní odpovědnosti. Rakouský Oberlandesgericht Innsbruck si opět nebyl jistý, zda má tuto situaci podřadit pod čl. 5 odst. 1, čl. 5 odst. 3 či článek 13 (15 Nařízení). Tento spor se od předcházejícího C-96/00 liší tím, že zde nebylo vydání výhry viditelně provázáno, respektive činěno závislé na objednání zboží u společnosti Janus Verand. Základní otázka tedy zněla, zda výše nastíněná žaloba má být chápána jako žaloba na základě smluvní odpovědnosti či naopak žaloba na základě odpovědnosti delikttní resp. kvasidelikttní. Soudní dvůr konstatoval, že paní Engler sice splňuje předpoklady spotřebitele pro potřeby čl. 13 (15 Nařízení) a společnost Janus Verand učinila kroky, jejichž účelem bylo přimět spotřebitele k uzavření smlouvy. Paní Engler však žádné kroky k uzavření smlouvy neučinila a snahu společnosti Janus Verand na uzavření smlouvy neopětovala. Žádost o výhru na sebe paní Engler ani nevzala jakýkoliv závazek vůči společnosti Janus Verand. Její žaloba proto nemůže být považována za žalobu ze smluvního vztahu, a proto na ni není možné aplikovat čl. 13 (15 Nařízení) jako v předcházejícím případě, neboť z díkce tohoto ustanovení vyplývá, dopadá na smlouvy spotřebitelem **uzavřené**.

Vztah čl. 13 (15 Nařízení) a článku 4 Úmluvy i Nařízení byl posuzován např. v rozhodnutí **C-318/93 Wolfgang Brenner a Peter Noller v. Dean Winter Reynolds Inc.** To ujasnilo otázku případů, kdy jedna ze smluvních stran nemá domicil ve Smluvním státě, avšak má tam pobočku, agenturu či jinou organizační složku a druhá strana je spotřebitel. Nařízení zde připouští výjimku z pravidla stanoveného ve článku 4, že pokud žalovaný nemá domicil ve Smluvních státech, soudní řízení se neřídí Nařízením, ale právem Smluvního státu, v němž se řízení vede.

Podnikatelé Brenner a Noller, oba mající domicil v SRN, uzavřeli komisionářskou smlouvu s makléřskou společností Dean Winter Reynolds Inc., která v Německu inzerovala přes společnost Dean Winter Reynolds GmbH se sídlem v Německu. Kontakt mezi oběma smluvními stranami však zprostředkovala společnost jiná, a sice MWB mbH mající sídlo taktéž v Německu, která však byla nezávislá na straně žalované. Žalobci Brenner a Noller požadovali po americké společnosti náhradu škody za rozumově nepodložené spekulace

s jejich majetkem, při kterém přišli o velkou sumu peněz, a bezdůvodné obohacení. Obrátili se na německý soud, který však vyřkl nedostatek pravomoci vzhledem k sídlu strany žalované. Odvolací soud shledal, že žádná pobočka, agentura ani jiná provozovna strany žalované nejednala jako prostředník při provádění smlouvy mezi spornými stranami. Z tohoto názoru vyvodil, že žalobce nemůže zahájit soudní řízení ve státě, v němž je domicilován. Svou argumentaci podložil ustanovením článku 4 odst. 1 Nařízení. Za těchto okolností se dotázal ESD na správnost svých závěrů. ESD odpověděl, že soudy státu, v němž má spotřebitel domicil, mají pravomoc v řízeních podle článku 14 odst. 1, pokud druhá strana má domicil ve Smluvním státě nebo zde má pobočku, agenturu či jinou provozovnu. V tomto případě však německá pobočka do smluvního vztahu nijak nezasahovala a tudíž pravomoc dána nebyla.

Podobně jako je tomu u pojišťovacích smluv, je i u smluv spotřebitelských omezena možnost prorogace pravomoci. Důvodem pro toto omezení je opět obava z možného zneužití tohoto institutu silnějším subjektem. Nelze však zapomínat, že prorogace je omezena pouze pro situace uvedené v čl. 15 Nařízení. V ostatních případech dopadá na prorogační ujednání čl. 23 Nařízení. Omezení prorogace v čl. 17 jsou následující :

- Prorogační dohoda může být uzavřena až po vzniku sporu – toto ustanovení vylučuje možnost prorogovat soudy v obchodních podmínkách přiložených k samotné smlouvě, se kterými se pravidelně spotřebitel nijak podrobně neseznamuje.
- Dohoda umožňuje spotřebiteli přenést žalobu k jiným soudům než určeným v souladu s pravidly podle čl. 16 – ustanovení dává možnost změny pouze ve prospěch spotřebitele, nikoliv druhého kontrahujícího subjektu.
- Dohoda může prorogovat soudy státu, v němž mají jak spotřebitel, tak jeho smluvní partner domicil, není-li to v rozporu s právním řádem tohoto státu.

Individuální pracovní smlouvy

Problematika individuálních pracovních smluv nebyla v Úmluvě komplexně upravena. Úmluva obsahovala pouze kusou úpravu v čl. 5 odst. 1, podle něhož se za místo plnění závazku z individuální pracovní smlouvy považovalo místo, kde pracovník obvykle vykonává práci a pokud těchto míst bylo více, tak místo, kde se nacházela provozovna zaměstnávající pracovníka. Toto ustanovení však nebylo zařazeno mezi speciální pravomoci, ale bylo součástí pouze první alternativní pravomoci. Díkce Nařízení tak v podstatě „přejala“ myšlenku ochrany zaměstnance, jak ji již předtím znala Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazky.

Nařízení upravuje procesní pravidla pro individuální pracovní smlouvy v Hlavě II, Oddíl 5, čl. 18 – 21. Stejně jako v obou předcházejících případech není nutné, aby zaměstnavatel byl domicilován na území členského státu, ale postačuje, když tam má pobočku, provozovnu či zastoupení.

Zaměstnavatel může být zaměstnancem žalován buď v místě, kde má bydliště (to zatím koresponduje s obecným pravidlem o pravomoci v čl. 2) nebo v jiném členském státě, a to :

1. ve státě, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji práci nebo kde ji obvykle vykonával naposledy (čl. 16 bod 1 písm. a)
2. ve státě, kde se nachází provozovna, která zaměstnance přijala, jestliže tento nevykonává práci pouze v tomto státě (čl. 16 bod 2 písm. b).

Oproti tomu zaměstnavatel může žalovat zaměstnance pouze u soudů členského státu, kde má zaměstnanec domicil (čl. 20). Právo na podání vzájemné žaloby u soudu státu, kde je zahájeno původní řízení, tím není nijak dotčeno.

Na tomto místě považujeme za nezbytné upozornit, že v souladu s čl. 35 odst. 1 Nařízení **není** nedodržení těchto speciálních pravidel důvodem pro odepření uznání takového rozhodnutí na území jiného členského státu. Tím se speciální pravidla pro určení pravomoci pro spory z individuálních pracovních smluv výrazně odlišují od speciálních pravidel pro pojišťovací a spotřebitelské smlouvy.

Pro interpretaci pojmu místa, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji činnost, je možné využít judikaturu ESD k čl. 5 odst. 1 Úmluvy, který tento pojem také obsahoval. Jedná se např. o rozhodnutí **C-383/95 Petrus Rutten v Gross Medical Ltd.** Pan Rutten byl zaměstnanec společnosti Cross Medical BV, společnosti založené podle nizozemského práva, pobočky britské společnosti Cross Medical Ltd. Po určité době se pan Rutten kvůli špatné finanční situaci Cross Medical BV stal zaměstnancem (uzavřel novou pracovní smlouvu) přímo Cross Medical Ltd. Svoji práci vykonával jak v Nizozemí, tak také zhruba z jedné třetiny i v dalších státech ES nebo dokonce i mimo území členských států. Za svou práci vyjížděl z Nizozemí, kde si připravoval podklady pro cesty do jiných států a také se sem po každé pracovní cestě vracel. Mzdu pobíral v britských librách. Poté, co byl ukončen jeho pracovní poměr i s Cross Medical Ltd., zažaloval tuto o nedoplatky na mzdě před soudem v Amsterdamu. Proti rozhodnutí tohoto soudu, jenž nárokům pana Ruttena vyhověl, se Cross Medical Ltd. odvolala a proti zrušovacímu rozhodnutí tohoto rozsudku se naopak odvolal pan Rutten k Hoge Raad den Nederlanden. Tento soud pokládal za nezbytné přerušit řízení a obrátit se na ESD s těmito dotazy :

1. Jestliže pracovník vykonává svou práci ve více než jedné zemi, jaká jsou kritéria, dle nichž je možné považovat jednu z těchto zemí za místo, kde pracovník obvykle vykonává svoji práci?
2. Je skutečnost, že tráví většinu své pracovní doby v jedné z těchto zemí nebo skutečnost, že tráví větší část pracovní doby v jiné zemi či zemích rozhodující z tohoto hlediska?
3. Je skutečnost, že pracovník sídlí v jedné z těchto zemí a udržuje zde svoji úřadovnu, kde se připravuje a administrativně zajišťuje svoji práci, kterou však vykonává mimo tuto zemi, a kam se po každé cestě do zahraničí vrací, v tomto ohledu významná?

Podle ESD musí být čl. 5 odst. 1 Úmluvy interpretován v tom smyslu, že v případech, kdy pracovník vykonává svoji práci ve více státech, je za místo obvyklého výkonu činnosti nutné považovat místo, kde si pracovník zřídil reálné centrum jeho pracovních aktivit. Do úvahy je nutné brát fakt, že pracovník tráví většinu svého pracovního času ve členském státě, kde si zřídil kancelář, v níž organizuje aktivity, které vykonává pro svého zaměstnavatele, a odkud se vrací z každé pracovní cesty.

Čl. 5 odst. 1 Úmluvy, respektive čl. 19 bod 2 písm. a) Nařízení není možné aplikovat v situacích, kdy zaměstnanec vykonává smlouvené práce mimo teritorium členských států ES. Takto judikoval ESD ve sporu **C-32/88 Paul Hubert v. Six Constructions Ltd.** Pan Hubert s domicilem ve Francii vykonával pracovní činnost pro společnost Six Constructions se sídlem ve Spojených Arabských emirátech a pobočkou v Bruselu. V pozici zaměstnance pan Hubert vykonával svoji činnost nikoliv na území Francie, ale v různých zemích ES a posléze zcela mimo území členských států ES. Podle ESD vytváří pracovní smlouvy zvláštní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, který má silnou vazbu na místo, kde dochází k plnění tohoto závazku. V tomto případě docházelo k plnění v arabských a afrických zemích. Německo, Francie a Velká Británie se v tomto případě domnívaly, že nelze využít určovatele místa s nejužším spojením s pracovním závazkem, ale je možné žalovat u soudů místa, kde se nachází provozovna zaměstnávající pracovníka. Tato myšlenka však byla popírána Itálií či Komisí, které zaujaly názor, že se tato interpretace již příliš vzdaluje účelu čl. 5 odst. 1. ESD

se v tomto rozhodnutí přiklonil k postoji Itálie a Komise. Zároveň konstatoval, že v případě, kdy zaměstnanec vykonává na základě pracovní smlouvy práci mimo území členských států, není možné využít čl. 5 odst. 1 Úmluvy a je nutné žalovat v souladu s obecným pravidlem v čl. 2 Úmluvy.

Později došlo ke změně textu Úmluvy a bylo začleněno ustanovení, které korespondovalo s názorem Německa, Francie a Velké Británie a které je v současné době uvedeno v čl. 19 bod 2 písm. b).

ESD se zabýval výkladem čl. 5 odst. 1 také v kauze **C-437/00 Pugliese v. Finmeccanica**. Italská občanka paní Pugliese zažalovala u mnichovského pracovního soudu svého zaměstnavatele italskou společnost Finmeccanica SpA o náhradu cestovních nákladů a ubytování v Mnichově. Tam na základě dohody pracovala pro dceřinou společnost tohoto zaměstnavatele, společnost Eurofighter. Původní zaměstnavatel v průběhu trvání smlouvy žádal návrat zaměstnankyně do centrály v Turíně. Následně se však dohodli na setrvání u dceřiné společnosti v Mnichově, ovšem první zaměstnavatel odmítl zaměstnankyni proplácet náhrady. Soudní dvůr při výkladu čl. 5 odst. 1 došel k závěru, že místo, kde zaměstnanec vykonává závazek k druhému zaměstnavateli, může být pro potřeby sporu s prvním zaměstnavatelem, jehož pracovní smlouva se zaměstnancem je pozastavena, místem, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji pracovní činnost. Toto místo však může být považováno za místo běžného výkonu pracovních povinností pouze tehdy, pokud má první zaměstnavatel v okamžiku uzavření pracovní smlouvy zaměstnance s druhým zaměstnavatelem zájem na výkonu služeb tímto zaměstnancem pro druhého zaměstnavatele, a to na místě určeném druhým zaměstnavatelem. Existence takového zájmu však musí být přesně a jednoznačně stanovena a musí zohledňovat všechny okolnosti případu.

Možnost uzavření prorogačních dohod je i v tomto případě omezena – prorogační dohoda může být uzavřena až po vzniku sporu nebo ve prospěch zaměstnance.